

تبلور عوامل تعجیل ظهور امام مهدی(ع) در پیاده روی اربعین

رضا بنی اسدی^۱ مریم باقری نژاد یزدی^۲

۱- استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، یزد، ایران (نویسنده مسوول)

۲- طلبه سطح دو، مدرسه علمیه حضرت زینب کبری س، یزد ایران

چکیده

در راه پیمایی اربعین حسینی که در سال های اخیر اهمیت قابل توجهی یافته است جلوه های متنوعی از تعالیم تربیتی اسلام قابل رؤیت و در منظر همگان است و با اندک توجهی می توان به بسیاری از آن ها دست یافت. تعالیمی که در صورت فراگیر شدن و استمرار یافتن در بین پیروان اهل بیت ع، بی شک آمادگی امت برای حضور امام منتظر ع را در پی خواهد داشت. این پژوهش که به روش توصیفی تحلیلی است در صدد بیان این تعالیم روح بخش در راه پیمایی باشکوه اربعین است.

واژه های کلیدی: تعالیم تربیت اسلام، عوامل ظهور، پیاده روی اربعین، امام حسین ع، امام مهدی ع.ج.

مقدمه

جامعه انسانی برای رسیدن به جهانی پر از عدل و داد نیازمند حضور امام می‌باشد. محبت افراد به انسان کامل، یک امر فطری است که در وجود انسان‌ها نهادینه شده است. لازمه اطهار این محبت معرفت به امام به عنوان انسان کامل است. امام حسین ع اگر چه در زمان خویش آن چنان که شایسته بود شناخته شده و مورد استقبال عموم مردم نبود اما با گذشت زمان معرفت پیروان اهل بیت ع به ایشان و خاندان طاهرشان بیشتر شده است به طوری که اکنون قرن‌ها است برای آن حضرت عزاداری و مرثیه سرایی می‌شود. در سالهای اخیر پدیده جدیدی به نام راه پیمایی اربعین رخ نشان داده است که حیرت و تعجب جهانیان را برانگیخته است. این راه پیمایی مبارک اگر چه در گذشته‌های دور و نزدیک نیز وجود داشته است اما هرگز به مقیاس و وسعت شگفت انگیز امروزه نبوده است. این پیاده‌روی که نشان‌گر محبت شدید افراد به امام حسین ع است بیان کننده این حقیقت است که امت اسلامی اعلام می‌کند که آماده بذل جان و مال در راه اهداف امام حسین ع است و این چیزی جز فراهم آوردن مقدمات ظهور نیست.

درباره موضوع پیاده‌روی اربعین و عوامل تحقق ظهور پژوهش مستقلی مشاهده نشده است اما مقالاتی مانند «اهداف مشترک عاشورای حسینی و قیام مهدوی» تالیف حمزه ابراهیم پور و همکاران و نیز مقاله «هدایت‌گری در قیام عاشورا و امام مهدی ع» تالیف فاطمه حسینی رحمت آبادی به نگارش درآمده است که در مقاله اول اهداف مشترک عاشورای حسینی و قیام مهدوی بیان شده و در مقاله دوم عاشورا مقدمه قیام حضرت مهدی عج معرفی شده و یکی از درسهای عاشورا هدایت‌گری عنوان شده که از مبانی قیام امام مهدی عج است.

شاید نزدیک‌ترین پژوهش‌ها مقاله پیاده‌روی اربعین به مثابه اسطوره‌ای برای بازآفرینی هویت فرهنگی (تحلیل اسطوره شناسی پیاده‌روی اربعین حسینی) تالیف سید خدایار مرتضوی و همکاران باشد. این مقاله نشان می‌دهد که پیاده‌روی اربعین در حیات بخشیدن به هویت فرهنگی و اجتماعی مؤثر بوده است اما همان‌طور که ذکر شد درباره موضوع مورد بحث پژوهش مستقلی مشاهده نشده است. اکنون به بررسی این عوامل می‌پردازیم.

۱- تحمل سختی‌ها و دشواری‌های راه

تحمل سختی‌ها موجب شکوفایی استعدادهای نهفته در وجود انسان می‌شود. در روایتی منسوب به امام صادق ع وارد شده که صبر، آن چه در باطن بندگان از نور و صفا است را آشکار می‌کند و جزع، آن چه در باطن بندگان از ظلمت و وحشت است را آشکار می‌کند (مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۶۸، ص ۹۰) از این رو در آموزه‌های دینی توصیه اکید شده هنگام مواجهه با سختی‌ها و ناملایمات روزگار، بی‌تابی و جزع و فزع نکنیم. در روایتی آمده اگر شکیبایی کنی، مقدرات الهی بر تو جاری می‌شود در حالی که تو مأجور خواهی بود و اگر نا شکیبی کنی، بازهم مقدرات خداوند بر تو جاری می‌شود در حالی که تو گناهکار خواهی بود. (شعیری، بی‌تا: ص ۱۱۶) هنگامی که مردم با عشق و علاقه وصف‌ناپذیر به امام مظلوم به سوی حرم ایشان روان و سختی راه را تحمل می‌کنند و مشقت‌های فراوان آن را به جان می‌خرند، می‌توان امیدوار بود که یکی از زمینه‌های تحقق ظهور آخرین منجی را نیز فراهم نمایند زیرا ظهور آن حضرت اگر چه در نهایت به رفاه و راحتی انسان‌ها منجر می‌شود اما در ابتدای ظهور با سختی‌ها و مشقات طاقت‌فرسا همراه است که جز مومنین صادق و واقعی کسی نمی‌تواند آن‌ها را پذیرا باشد همان‌طور که در روز عاشورا نیز جز مومنین خالص کسی همراه سید الشهداء ع باقی نماند. راهپیمای اربعین در واقع تمرینی عملی برای تحمل سختی‌ها برای ظهور حضرت مهدی عج است.

۲- یاد امام

هر عاشقی لحظه به لحظه عمر خویش را در فکر و یاد معشوق می‌گذران، هیچ زمانی در خوشی و ناراحتی و در گرفتاری و گشایش از او غافل نمی‌شود. زوار امام حسین ع در طول پیاده‌روی اربعین از طریقی به یاد امام مظلوم خویش هستند و از طرف دیگر به یاد منتقم آن حضرت یعنی امام غائب حضرت مهدی عج هستند. یاد غائب همواره با انتظار همراه است و انتظار فرج و

گشایش از عبادات بزرگ شمرده شده است. (ابن بابویه، ۱۴۱۳: ج ۴، ص ۳۸۳؛ همو، ۱۳۷۸: ج ۲، ص ۳۶؛ کراجکی، ۱۳۹۴: ۲۶) معنی انتظار فرج نسبت به حضرت مهدی عج این است که خود را آماده و مهیای آن کنید، و کوشش و خودسازی برای آمدن آن مانند کسی است که انتظار وقت نماز، یا وقت افطار، یا آمدن مسافرش را می‌کشد، نه این که بدون هیچ گونه اقدامی دست روی دست گذاشته شود، و گفته شود: هر چه شدنی است خواهد شد، انتظار فرج آل محمد علیهم السلام را کسانی دارند که در راه تحقق آن شبانه روز می‌کوشند و خود و جمعیت خود را برای آن آماده می‌سازند، و باید دانست تا مردمی خود را به طور کامل آماده و مهیای آن ننمایند، امکان ندارد که بدان دست یابند، و هر گاه ما خود را برای تحقق و پذیرش آن آماده ساختیم، خداوند به سرعت کار را تمام می‌کند و رحمت خود را شامل ما خواهد گردانید، و در غیر این صورت محال است، و بحسب روایات مستفیضه این جمعیت در جهان پیدا خواهند شد و سعادت دیدار محبوب را خواهند یافت و به مطلوب خواهند رسید. (ابن بابویه، ۱۳۷۲: ص ۳۳-۳۴) تداوم این امر مهم یعنی انتظار حضرت مهدی عج در طول عمر، زندگی انسان را رنگ و بوی مهدوی می‌بخشد و مهدوی زیستن به طور قطع در آمادگی امت برای ظهور حضرت مهدی عج تاثیر مستقیم دارد.

۳- تعظیم شعائر

خداوند متعال در قرآن کریم تعظیم شعائر را از تقوای قلوب معرفی کرده است. (حج / ۳۲) از شاخص‌ترین نمادهای دینی تکریم خاندان پیامبر اکرم ص است که در صور مختلف جلوه‌گر می‌شود. یکی از مهم‌ترین آن‌ها زیارت ایشان است که در پیاده-روی اربعین یک رکن محسوب می‌شود. در روایتی از امام صادق ع آمده است: کسی که به قصد زیارت امام حسین ع از منزلش خارج شود اگر پیاده باشد، خداوند بابت هر قدمی که برای زیارت ابا عبدالله بر می‌دارد، یک حسنه می‌نویسد و یک سیئه از او محو می‌کند. وقتی که به حرم می‌رسد، خداوند او را جزء رستگاران می‌نویسد و هنگامی که مناسک او تمام شد، خداوند نام او را جزء فائزین می‌نویسد و زمانی که می‌خواهد بازگردد یک فرشته الهی در مقابل او قرار می‌گیرد و می‌گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله به شما سلام می‌رساند، و پیغام می‌دهد: عملت را از سر بگیر که تمام گناهان گذشته‌ات بخشیده شده است. (طوسی، ۱۴۰۷: ص ۴۳؛ ابن قولویه، ۱۳۵۶: ص ۱۳۲) در زیارت دلداگی زائر به مزور غیر قابل کتمان است و این یکی از علل آرزوی دیدار شیعیان اهل بیت ع با حضرت مهدی عج است و بی شک تا سختی بین آن‌ها نباشد این رابطه معنا نخواهد داشت و هر گاه این رابطه دلداگی شدت یابد زائر حاضر است از همه هستی خویش در راه آن بگذرد و این همان چیزی که برای ظهور حضرت مهدی عج لازم است.

۴- احیای امر اهل بیت

یکی از توصیه‌های اهل بیت ع، به پیروان خویش احیای امر ایشان است. در روایتی که از امام صادق ع وارد شده ان حضرت به یکی از یاران خویش فرمودند ای خَیْثَمَه به دوستان ما سلام برسان و ایشان را به تقوای الهی سفارش کن تا این که فرمودند این که یکدیگر را در منازل خود ملاقات کنند که آن حیات امر ما است، سپس دوستان مبارک را بالا بردند و فرمودند خدا رحمت کند کسی را که امر ما را احیا کند. (حمیری، ۱۴۱۳: ص ۳۲) در روایتی دیگری راوی از قول امام علی بن موسی الرضا ع نقل می‌کند که فرمود: خدا رحمت آورد بر بنده‌ای که امر ما را احیاء کند. گفتم: چگونه امر شما احیاء می‌شود؟ فرمود: علوم ما را فرا گیرد، و به مردم بیاموزد، زیرا که مردم اگر زیبایی‌های کلام ما را بدانند، از ما پیروی می‌کنند. (ابن بابویه، ۱۴۰۳: ص ۱۸۰) این مساله مهم در پیادروی اربعین به وفور یافت می‌شود و در طول مسیر سخنان آن حضرات در قالب گفتار و نوشتار به سمع و نظر زائرین می‌رسد. آشنایی با تعالیم آن بزرگواران و عمل کردن به آن‌ها موجب تربیت انسان‌هایی می‌شود که وجود آن‌ها لازمه ظهور حضرت مهدی عج است.

۵- دعا کردن

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید بخوانید مرا تا اجابت کنم شما را. (غافر/۶۰) از وظایف پیروان اهل بیت ع دعا کردن برای فرج از عمق جان و با نوای صالح است زیرا منتظر امیدوار است روزی در قیام حضرت مهدی عج یار آن حضرت باشد و در کنارشان جهان را پر از عدل و داد، خردمندی، آرامش و سایر محسنات گرداند. در طول راه‌پیمایی اربعین میلیون‌ها زائر دست به دعا برمی‌دارند که یکی از مهم‌ترین و عمومی‌ترین ادعیه، دعا برای ظهور امام مهدی عج است. امام حسن عسکری صلوات الله علیه، در ضمن حدیثی در شأن فرزند برومند خود حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه فرمود: به خدا سوگند، (حضرت مهدی عج) حتما و قطعا غیبتی می‌گزیند که در این غیبت، هیچ کس از هلاکت نجات نمی‌یابد، مگر آن کس که خدای عز و جل، او را بر قول به امامت ایشان (حضرت مهدی علیه السلام) ثابت بدارد، و به دعای بر تعجیل فرج حضرتش موفق بدارد. (ابن بابویه، ۳۹۵: ج ۲، ص ۳۸۴)

۶- انفاق

یکی از دستورات اکید دینی انفاق و بذل مال در راه خدا است. در آیات بسیاری از قرآن کریم و روایات فراوانی از اهل بیت ع به این مساله اشاره شده است. خداوند متعال در این باره می‌فرماید: آنها که اموال خود را، شب و روز، پنهان و آشکار، انفاق می‌کنند، مزدشان نزد پروردگارشان است؛ نه ترسی بر آنهاست، و نه غمگین می‌شوند. (بقره / ۲۷۴) در روایتی از پیامبر اکرم ص آمده خوشا به حال کسی که زیادی مال خویش را انفاق کند. (کلینی، ۱۴۰۷: ج ۲، ص ۱۴۴) جهاد با نفس و مال در بسیاری از آیات قرآن در کنار هم آمده و این نشان از اهمیت گذشت از اموال در راه خدا است. در مراسم پیاده‌روی اربعین جلوه‌های با شکوهی از انفاق دیده می‌شود. زن و مرد، پیر و جوان، روستایی و شهرنشین و خلاصه هر مومنی به قدر وسع خویش مال خود را به عشق امام حسین ع و برای خدا انفاق می‌کند. پیام این عمل خداپسندانه این است که در صورت ظهور حضرت مهدی عج مومنین آمادگی دارند تا اموال خویش را در راه آرمان‌های آن حضرت صرف کنند که این امر نیز برای ظهور لازم است.

۷- ایثار

یکی از مراتب والای کمال انسانی از خودگذشتگی و ترجیح دیگران بر خود است. در این باره نیز آیات و روایات فراوانی وارد شده است. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: و برای کسانی است که در این سرا (سرزمین مدینه) و در سرای ایمان پیش از مهاجران مسکن گزیدند و کسانی را که به سوی‌شان هجرت کنند دوست می‌دارند، و در دل خود نیازی به آنچه به مهاجران داده شده احساس نمی‌کنند و آنها را بر خود مقدم می‌دارند هر چند خودشان بسیار نیازمند باشند؛ کسانی که از بخل و حرص نفس خویش باز داشته شده‌اند رستگارانند! (حشر / ۹) در روایتی از امام باقر ع آمده است که برای خداوند بهشتی است که فقط سه گروه وارد آن می‌شوند اول کسانی که درباره خودشان به حق حکم کنند دوم کسانی که برادر دینی خود را فقط برای خدا زیارت کنند و سوم کسانی که برادر مومن خود را به خاطر خدا بر خود مقدم دارد. (ابن بابویه، ۱۳۶۲: ج ۱، ص ۱۳۱) در صدر اسلام یکی از عوامل پیشرفت سریع اسلام روحیه ایثارگری مسلمین بود. این امر بدون شک در زمان ظهور حضرت مهدی عج نیز لازم است. در پیاده‌روی اربعین جلوه‌های زیبایی از ایثارگری مردم به وضوح مشاهده می‌شود. مکرر شنیده و دیده شده است که افراد کم برخوردار با پس‌انداز مال در طول سال، آن را در مراسم اربعین به گونه‌های مختلف خرج می‌کنند تا در این جلوه‌ها در طول زندگی می‌تواند آمادگی برای ظهور حضرت مهدی عج را بیشتر کند.

۸- مهمان‌نوازی

یکی از آموزه‌های موکد دینی مهمان‌دوستی و مهمان‌پذیری است. در قرآن مجید به داستان حضرت ابراهیم اشاره شده که وقتی دو ملک بر او وارد شدند و حضرت ابراهیم آن‌ها را نشناخت و چون فکر کرد مهمان هستند فوراً گوساله فربه‌ای را برای پذیرایی آنان آماده کرد. (ذاریات / ۲۴ الی ۲۶) در روایات نیز به مهمانی دادن توجه بسیاری شده است. در روایتی از پیامبر اکرم آمده است هر کس به خدا و روز قیامت ایمان دارد باید مهمان خویش را تکریم کند. (کلینی، ۱۴۰۷: ج ۶، ص ۲۸۵) و در روایت دیگری از آن حضرت آمده هر گاه شخصی وارد سرزمینی شود مهمان هم‌کیشان آن سرزمین محسوب می‌شود تا به وطن خویش برگردد. (ابن بابویه، ۱۴۱۳: ج ۲، ص ۱۵۴) در راه‌پیمایی اربعین مردم بسیاری زوار را به منازل خود برده و با افتخار تمام از آن‌ها پذیرایی می‌کنند و سعی می‌کنند وسایل رفاه و آسایش ایشان را تا جایی که مقدور است برای زوار فراهم آورند. مهمان‌نوازی و رفت و آمد بین مومنین موجب تالیف قلوب شده و آن‌ها را به هم نزدیک‌تر می‌کند و حرکت به سوی امت واحده را تسریع می‌کند. امتی هم‌دل و هم‌صدا که هدف مشترک دارند و این امر نیز یکی از لوازم تعجیل ظهور حضرت مهدی عج است.

۹- تقویت روحیه دشمن‌ستیزی

یکی از مقدمات ظهور حضرت مهدی عج تقویت غیرت دینی و روحیه جهاد با دشمنان اهل بیت ع است. یکی از حوادث قطعی زمان ظهور صف‌آرایی و مقاتله جبهه حق و باطل است که این امر جز با وجود ثابت‌قدمان در جبهه حق تحقق نمی‌یابد. به همین دلیل بوده که اهل بیت ع پس از عاشورا دست به شمشیر نبردند زیرا مومنین ثابت قدم با روحیه بالای دشمن‌ستیزی به میزان کافی در بین پیروان ایشان وجود نداشته است. در پیاده‌روی اربعین این امر به صورت آشکار نمایان و تقویت می‌شود. لعن و نفرین بر قاتلان اهل بیت ع، فریادهای استغاثه‌کنندگان به حضرت مهدی عج به عنوان منتقم اهل بیت ع، وجود پرچم‌های فراوان در طول مسیر با مضامین دشمن‌ستیزی، همراهی عکس شهدا و غیره همه نشانه‌هایی از این تقویت روحیه دشمن‌ستیزی در پیاده‌روی اربعین است.

بدون تردید آن چه بیان شد همه عوامل تعجیل ظهور نیست بلکه تنها بخشی از آن‌ها بیان شد و پیشنهاد می‌شود پژوهش‌گران گرامی در این باره پژوهش‌های گسترده‌تر و عمیق‌تری ارائه دهند و این امر هم‌شدنی و هم‌لازم به نظر می‌رسد.

نتیجه‌گیری

پیاده‌روی اربعین از دیرباز در بین پیروان اهل بیت ع وجود داشته است اما در سال‌های اخیر این امر به یک موضوع بسیار گسترده و تاثیرگذار تبدیل شده است. در پیاده‌روی اربعین جلوه‌های ناب‌ی از تعالیم دینی مشاهده می‌شود که فراگیر شدن این تعالیم در بین پیروان اهل بیت ع می‌تواند امت اسلامی را به ظهور امام منجی نزدیک‌تر کند. در این پژوهش به برخی از این تعالیم اشاره شد. در این پژوهش به تحمل سختی‌ها و دشواری‌های راه، یاد امام، تعظیم شعائر، احیای امر اهل بیت ع، دعا کردن، انفاق، ایثار، مهمان‌نوازی و تقویت روحیه دشمن‌ستیزی پرداخته شد. این امور تنها بخشی از تعالیمی بودند که در پیاده‌روی اربعین جلوه‌گری می‌کنند و می‌توانند در آمادگی امت در تعجیل ظهور نقش ایفا کنند.

فهرست

* قرآن کریم

۱- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۳۷۲ش)، *عیون أخبار الرضا علیه السلام*، ترجمه حمیدرضا مستفید و علی اکبر غفاری، تهران: نشر صدوق، چاپ اول.

- ۲- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۳۷۸ق)، *عیون أخبار الرضا علیه السلام*، تهران، نشر جهان، چاپ اول.
- ۳- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۳۹۵ق)، کمال الدین و تمام النعمه، محقق و مصحح علی اکبر غفاری، تهران: اسلامیه، چاپ دوم.
- ۴- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۴۰۳ق)، *معانی الأخبار*، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ اول.
- ۵- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۴۱۳ق)، *من لا یحضره الفقیه*، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم.
- ۶- ابن قولویه، جعفر بن محمد، (۱۳۵۶ش)، *کامل الزیارات*، محقق / مصحح: امینی، عبد الحسین، نجف اشرف، دار المرتضویه، چاپ اول.
- ۷- حمیری، عبد الله بن جعفر، (۱۴۱۳ق)، *قرب الإسناد (ط - الحدیثه)*، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم، ناشر: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چاپ اول --- نرم افزار جامع الاحادیث ۳/۵
- ۸- شعیری، محمد بن محمد، (بی تا)، *جامع الأخبار (لشعیری)*، نجف، ناشر مطبعة حیدریه، چاپ اول.
- ۹- طوسی، ابو جعفر محمد بن حسن، (۱۴۰۷ق)، *تهذیب الأحکام*، محقق / مصحح: خراسان، حسن الموسوی، تهران، ناشر: دار الکتب الإسلامیة، چاپ چهارم.
- ۱۰- کراچکی، محمد بن علی، (۱۳۹۴ق)، *معدن الجواهر و ریاضة الخواطر*، تهران: المكتبة المرتضویة، چاپ دوم.
- ۱۱- کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷ق)، *الکافی (ط - الإسلامیة)*، محقق / مصحح: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران، دار الکتب الإسلامیة، چاپ چهارم.

Crystallization of the factors that hastened the appearance of Imam Mahdi in Arbaeen procession

Abstract

In Hosseini's Arbaeen procession, which has gained considerable importance in recent years, various manifestations of the educational teachings of Islam can be seen and seen by everyone. And with a little attention, many of them can be achieved. These teachings, if spread and continued among the followers of Ahl al-Bayt , will undoubtedly prepare the nation for the presence of the waiting Imam. This research, which is a descriptive and analytical method, aims to express these spiritual teachings in the glorious procession of Arbaeen.

Key words: Islamic education teachings, factors of emergence, Arbaeen walk, Imam Hossein, Imam Mahdi.